

Alvar Loog: „Tõde, niivõrd kui seda humanitaarias üldse on, saab olla ainult isiklik.“

OTT KARULIN

Ivan Vöröpajevi näidendis „„Delhi“ tants“, mida näeb praegu Lembit Petersoni lavastuses Theatrumis, on üheks tegelaseks balletikriitik, kes nendib: „Parem on elada halvasti oma elu kui suurepäraselt võõrast elu.“

Ott Karulin: Kas sa nõustud Vöröpajeviga, et kriitik on inimene, kes elab suurepäraselt võõrast elu?

Alvar Loog: Oot-oot-oot ... Kust selline arusaam, mis mõttes? Ma ei suuda sellega mitte kuidagi suhestuda. Mulle tundub, et see on rohkem inimtüübi küsimus. On üks kunstikutüüp – epigoon. Kriitikul pole vahest võimalik päris epigoon olla, küll aga konformist, takkakiitja ehk keegi, kes suhestub mõne voolu või nähtusega ainult seestpoolt, kõrvalpilguta; sööb tänulikult ja suure isuga üksnes etteantud toitu, tundmata vähimatki huvi teiste alternatiivsete menüüde vastu. Sellise kriitiku kohta võiks ehk tõesti öelda, et ta „elab suurepäraselt võõrast elu“. Sest ta on võtnud suhteliselt kriitikavabalt omaks teatud esteetiliste kaanonite paketi, mida ta pole ise kokku pannud. Aga ma ei arva, et see on kuidagi spetsiifiliselt kultuurikriitika probleem? Nii näiteks on enamik usklikke võtnud kodusest kultuurikontekstist ja traditsioonist lähtudes kriitikavabalt omaks mingite religioossete uskumuste ja neist tulenevate tõekspidamiste tervikpaketi. See on ilus ja sisemiste konfliktideta vaimne elu: sinu eest otsustavad kaanonid (*resp. dogmad*). „Tõde, niivõrd kui seda humanitaarias üldse on, saab olla ainult isiklik.“

ühtpidi end õigustada ja teistpidi ringiga seda negatiivset arvamust ka pehendada, anda väga selgelt mõista, et ma ei esinda mingeid intergalaktilisi esteetikaseadusi, vaid üksnes iseenda piiratud vaatepunkti.

Karulin: Kust selline enesetsensuur tuleb?

Loog: Ma ei nimetaks seda enesetsensuuriks, pigem on see enese ja oma positsiooni eksplitseerimine. Kus sa siin tsensuuri näed? Ma ütlen ikka seda, mida ma ütlen, ja arvan seda, mida ma arvan. Kultuurikriitika ei peaks olema oma sisus teistsugune, kui see jutt, mida seesama autor räägib sama teose kohta oma heale sõbrale saunas. Ei ole mõtet keerutada või mingit jama ajada: räägid, mis sulle endale huvitav tundus, millisel moel ja määral see teos sinu puhul töötas või ei töötanud; sõbra isiksuslikust eripärasest lähtudes jätad võib-olla mõned parafraasid, ajaloolised paralleelid või esseistlikud mõtisklused ära, sest tal ei pruugi olla nende vastuvõtmiseks parasjagu viitsimist või vajalikke eelteadmisi. Kui ta on su hea sõber, siis sa ei pea talle ütleva, kes sa oled, millised on sinu maitse-eelistused, ealised iseärasused, temperament, varasemad kunstikogemused. Kui ma aga räägin lehes laiema auditooriumiga, siis ma tunnen ikkagi vajadust öelda enda kohta ka midagi enamat kui mu nimi teksti juures. Ma arvan, et meil on viimasel paaril kümnendil olnud väga vähe kriitikuid, kes ei pea end niimoodi tutvustama. Minu silmis on Linnar Priimägi ehk viimane selline

Maarit Murka. Sihtmärk I. Segatehnika. Pleksiklaas, paber, õlivärv, 2011.

mudelluseja võib looja kiuutluses olla **Karulin:** Ma alustan kaugemalt. Nõus-

mida ta pole ise kokku pannud. Aga ma ei arva, et see on kuidagi spetsiifiliselt kultuurikriitika probleem? Nii näiteks on enamik usklikke võtnud kodusest kultuurikontekstist ja traditsioonist lähtudes kriitikavabalt omaks mingite religioossete uskumuste ja neist tulenevate tõekspidamiste tervikpaketi. See on ilus ja sisemiste konfliktideta vaimne elu: sinu eest otsustavad kaanonid (*resp.* dogmad) – aga kuivõrd see elu on „oma“?

Karulin: Ma olin sellest väitest ka üsna hämmingus, aga eks ta Võrõpajevi diagnoos kriitikale ole.

Loog: Võib-olla siin on isegi mingi mõte taga, aga kujund, mille kaudu seda väljendatakse, on ebaõnnestunud. Samamoodi võib ju küsida, et mil määral looja või vaataja suhtes kunstiga oma elu elab.

Karulin: Oled sa kunagi teadlikult oma kriitikupositsiooni sõnastada püüdnud?

Loog: Ma leian, et hea kultuurikriitika-artikkel eksplitseerib ühel või teisel moel oma autori positsiooni ja suhteid vaatlusaluse teosega, sest hinnang ise ei maksa mitte midagi, kui pole selge, mis alustelt see antud on. Ma olen alati kord teadlikumalt, kord vähem teadlikult püüdnud teha nii, et positsioon, millelt minu hinnang lähtub, oleks selge. Eriti teadlikult teen ma seda siis, kui mu seisukoht on negatiivne.

Karulin: Miks nii?

Loog: Siis ma tunnen ehk vajadust

maitse-elistused, ealised iseärasused, temperament, varasemad kunstikogemused. Kui ma aga räägin lehes laiema auditooriumiga, siis ma tunnen ikkagi vajadust öelda enda kohta ka midagi enamat kui mu nimi teksti juures. Ma arvan, et meil on viimasel paaril kümnendil olnud väga vähe kriitikuid, kes ei pea end niimoodi tutvustama. Minu silmis on Linnar Priimägi ehk viimane selline ... Mihkel Kunnus hakkab vist vaikselt selliseks kujunema ...

Karulin: Kas poleks siiski ausam neid vabandusi toomata kirjutada ka laiemale auditooriumile mõeldud arvustusi nagu sõbrale saunas?

Loog: Aeg-ajalt olen ma tõesti näinud – ja see on nüüd negatiivne näide –, et mõni on üritanud seda teha. Mulle tundub see natuke vastutustundetult ülejäänud potentsiaalsete lugejate ees ja kindlasti ka toimetaja ees, kui su tekst läheb väga hermeetiliseks, sa võtad mingisuguseid asju antusena, eeldad, et sinu koodi osatakse lugeda, et sind mõistetakse poolelt sõnalt. Kui toimetaja mult arvustuse tellib, siis ma arvestan mõtteliselt – nii ebamäärane, kui see ka pole – selle väljande auditooriumiga, et tekst võiks olla ideaalis võimalikult kommunikatiivne võimalikult suurele hulga lugejatele. Ja selleks, et arvustus saaks olla kommunikatiivne, ei saa see olla suunatud kellelegi konkreetsele. Kunstilise teksti

Maarit Murka. Sihimärk I. Segatehnika. Pleksiklaas, paber, õlivärv, 2011.

mudellugeja võib looja kujutluses olla konkreetne isik, kultuurikriitika mudellugeja on minule kui kirjutajale alati nime ja näota. Millega ma väidan ühtlasi implitsiitselt – ja natuke sinule opponerides –, et kriitika ise ei ole enamasti kunst või kui, siis kuidagi pealekauba ning enamasti pigem tehnilises mõttes. **Karulin:** Siiski oled sa ka ise varem öelnud, et kriitikalt oodatakse muu seas „keskmistest vaatajatest koosneva auditooriumi reaktsiooni“ edastamist¹ ning samas mässanud selle vastu, nentides, et „kriitik on avaliku arvamuse kohaselt üks kolmest: kas leebe udupea, kibestunud küünik või enesekeskne targutaja“. Mina olen vist selle justkui ümberlükamatult ootuse tõttu jõudnud mingis mõttes ülbuseni kirjutadagi mitte väga paljudele mõeldes.

Loog: Milles see avaldub? Kas see tähendab, et sa lubad endale võimalikult suurt hulka varjatud eeldusi, või mida sa selle ülbuse all silmas pead?

Karulin: Ma alustan kaugemalt. Nõustud sa, et vähemalt ajalooliselt on kriitikalt ikkagi eeldatud objektiivsust?

Loog: Jah, aga mina pole selle traditsiooniga küll kuidagi suhestunud. Ma ütlesin isegi, et kui kriitik tõesti siiralt arvab, et ta suudab objektiivse hinnangu andja funktsiooni täita, siis on siin tegemist raske haigusjuhtumiga: tüüp on poolel teel Napoleonite ja Poola kuningate palatisse. Ükski inimene ei suuda seda kunagi, sest sellist objektiivsust humanitaarias pole. Spordikohtunik võib ehk tõesti mõõdulindi välja võtta ja öelda, kui palju kaugust hüpati, aga kultuurikriitik ei saa seda mitte kunagi teha. Sest nii hüpe, mõõdulint kui ka mõõtja on siin kõik väga hajusad entiteedid. Füüsilikast teadusliku objektiivsuse kriteeriumi laenates võiks kultuurikriitika kohta öelda, et enamasti ei annaks korratud katse (ehk kriitiku ja teose taaskohtumine) päris samasugust tulemust.

Järg pöördel.

Alvar Loog: „Tõde saab olla ainult isiklik.“

Algus lk 3.

Loog: Ega ma muidugi loojate hingeelu tunne ja mu vastus on selgelt üldistav, aga minu kogemuse järgi on loojad ikkagi üsna enesekesksed, hellad ja sellist objektiivsusele pretendeerivat kriitikat oodatakse üksnes siis, kui ollakse sügavalt veendunud, et see teos, mille nad on loonud, on tõepoolest midagi head ja geniaalset. Siis soovitaksegi, et keegi tuleks, võtaks kopsud sooja õhku täis ja ütleks: „Vot, see nüüd ongi see!“ Ja teeks veel seda kogu kriitikadiskursuse ning ajaloo nimel. Aga isegi, kui ma olen mõne teose puhul arvanud, et see nüüd ongi see, pole ma kunagi soovinud seda välja öelda kellegi või millegi muu kui iseenda nimel.

Karulin: Kuna arvustus jääb üldjuhul vastulauseteta ja salvestustehnikagi polnud piisaval tasemel, jäigi näiteks lavastuse puhul arvustus pea ainsaks märkeks ajalukku. On ju arusaadav, et kriitika positsioon on olnud pikalt selgelt üle hinnatud ja seetõttu on ka ootus selle objektiivsusele kõrgendatud.

Loog: Muidugi, nii tegijad, auditoorium kui laiemale ajalugu sooviksid kindlasti, et kultuurikriitika oleks objektiivne ja üldistusvõimeline nagu füüsika. See on ilus soov, aga asi on ikkagi niimoodi seatud, et inimene oma piiratud vaatepunktiga ei suuda mitte kuidagi olla selle ülesande kõrgusel. Ma usun väga siiralt, et kriitik saab seda objektiivsuse ideaali oma tekstiga kõige paremini täita siis, kui ta on oma avaldustes kompromissitult subjektiivne. See on väga kantiaanlik seisukoht: objektiivsus subjektiivsuse kaudu.

Karulin: Kas see on ka põhjus, miks sa keeldud end kriitikuks nimetamast? Näiteks Postimehes kirjutades kasutasid sa üksvahe ametinimetuseks „esteed“ ja eelmisel aastal palju vastukaja teeninud

ühelt poolt distantseerin end traditsioonist ja diskursusest ning teiselt poolt rõhutan oma subjektiivsust ja amatöörlikkust, siis see annab mulle võimaluse aus ja seeläbi ka ausalt kriitiline olla.

Karulin: Mulle jällegi tundub sinu lähenemine põgenemisena vastutuse eest.

Loog: Vastupidi: ma võtan just oma arvamus eest 100% vastutuse, aga ei ütle, et see arvamus on midagi enam kui ühe inimese oma.

Karulin: Ma olen end professionaalsel tasandil alati identifitseerinud teatrikriitikuna, ükskõik, mis palgatööd ma siis parajasti teen.

Loog: Kas sa mõtled seda öeldes implitsiitselt sinna sisse ka eelkõneldud objektiivsuse imperatiivi ning kujutluse kriitikast kui teatud diskursusest, mille eest mina põgenen?

Karulin: Minule on kriitika objektiivsus kriitikute subjektiivsuse ristlõige ehk erinevate vaatenurkade ja kriitikute valitud positsioonide hulk tagabki tervikpildi objektiivsuse. Ehk siis ma samamoodi ei apelleeri mingile objektiivsusele ja mida kauem ma arvustusi kirjutan, seda isiklikumaks on läinud ka minu vaatenurk, aga see ei takista mul erinevalt sinust – end teatrikriitikuks nimetamast. Seetõttu tundubki mulle sinu valitud positsioon eelkõige mänguna.

Loog: Seda see pole ... Mulle on lapsepõlvest saadik sisse juurdunud põlgus korporatiivsuse ja karjamentaliteedi vastu. Mulle meeldib alati kõrval seista, sest me elame paratamatult maailmas, kus mitte kõik inimesed, kes kultuurikriitikat loevad, ei teadvusta endale, et iga artikli taga on subjekt, kes on selgelt piiratud vaatepunktiga – teda defineerib see, mis järjekorras ta mingite teostega tutvunud on, mis tujuga ta konkreetset teost koges ja teised sellised piasjad, mis kujundavad kellegi esteetilise maitse või konkreetse kunstikogemuse. Ennast ei ole võimalik sulgudesse võtta, puhast objektiivset esteetilist refleksiooni ei saa kätte iseendata seal vahel. Ma ei usu objektiivsu-

Maarit Murka. Sihtmärk II. Segatehnika. Pleksiklaas, paber, õlivärv, 2011.

epateerimisena – et mis mõttes sa kirjutad artiklile alla „esteed“. Mulle aga tundus tõesti, et end esteedina positsioneerides võtan ma oma teksti lugejate silmis sellelt maha eeldusi, mida see niikuinii täita ei suuda, ning saan seeläbi vabamalt väljendada enese vulgaarsubjektiivseid hinnanguid ning tähelepanekuid. Mulle tundub, et kriitiku kui sellise positsioon, vastupidiselt esteedi omale, ei ole kõigi

pakutakse, sest tõde on sageli pisikeses detailides, pooltoonides. Esteedi positsioonis ongi see huvitatus olemas. Kriitik kui selline, kellele ma mõtteliselt vastandun, on mõneski mõttes prostituit – töö on selline: toimetaja saadab, lähed, vaatad ära ja siis arvad ekslikult, et sul on piisav vaimne võimekus ning tähelepanu- ja üldistusvõime, et öelda, mis asi see oli ja kas see oli hea või halb.

Loog: Muidugi, nii tegijad, auditoorium kui laiemalt ajalugu sooviksid kindlasti, et kultuurikriitika oleks objektiivne ja üldistusvõimeline nagu füüsika. See on ilus soov, aga asi on ikkagi niimoodi seatud, et inimene oma piiratud vaatepunktiga ei suuda mitte kuidagi olla selle ülesande kõrgusel. Ma usun väga siiralt, et kriitik saab seda objektiivsuse ideaali oma tekstiga kõige paremini täita siis, kui ta on oma avaldustes kompromissitult subjektiivne. See on väga kantiaanlik seisukoht: objektiivsus subjektiivsuse kaudu.

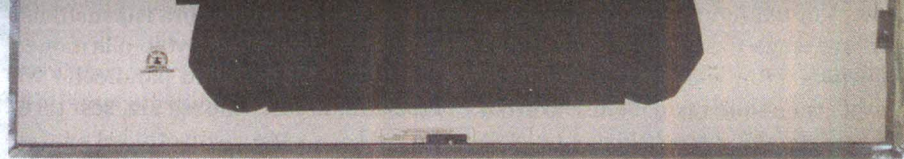
Karulin: Kas see on ka põhjus, miks sa keeldud end kriitikuks nimetamast? Näiteks Postimehes kirjutades kasutasid sa üksvahe ametinimetuse „esteed“ ja eelmisel aastal palju vastukaja teeninud mõttevahetuses kadrinoormetsa lavastuse „Siseturism“ ümber nimetasid end ühes järjekordses vastulause kommentaaris „harrastuskriitikust tavavaatajaks“.² Miks sa rõhutat nii tugevalt oma kõrvalseisja või amatööri positsiooni?

Loog: Eks siin muidugi see oht nüüd on, et kui hakkad end ise kuidagi defineerima, endale mingit räpsepalõikega kategooriat looma, siis on selle taga varjatud moel ikkagi edevus, aga ma siiski arvan, et antud juhul see nii pole. Pigem on see katse vältida stereotüüpi – kuigi riskiga, et lood seeläbi uue stereotüübi. Selle kultuuritaustaga, mis mul on, olen ma saanud kaasa arusaama, et mõistega „kriitik“ kui liiginimega käib kaasas mitte ainult seesama objektiivsuse prentensioon, vaid isegi selle garantii ning mingisugune tsunftiau – justkui ma räägiks kriitikuna kogu diskursuse nimel. Mina olen olnud kogu aeg väga kindel, et seda ma teha ei suuda ega soovi. Ilmselt on see ka omamoodi puhver: kui ma

sinu valitud positsioon eelkõige mänguna. **Loog:** Seda see pole ... Mulle on lapsepõlvest saadik sisse juurdunud põlgus korporatiivsuse ja karjamentaliteedi vastu. Mulle meeldib alati kõrval seista, sest me elame paratamatult maailmas, kus mitte kõik inimesed, kes kultuurikriitikat loevad, ei teadvusta endale, et iga artikli taga on subjekt, kes on selgelt piiratud vaatepunktiga – teda defineerib see, mis järjekorras ta mingite teostega tutvunud on, mis tujuga ta konkreetset teost koges ja teised sellised piasjad, mis kujundavad kellegi esteetilise maitse või konkreetse kunstikogemuse. Ennast ei ole võimalik sulgudesse võtta, puhast objektiivset esteetilist refleksiooni ei saa kätte iseendata seal vahel. Ma ei usu objektiivsusesse, aga kuna ma näen, et paljud minu artiklite lugejad seda usuvad, on mulle oluline mõista anda, et see, mida kriitik kirjutab, pole Kriitika, vaid ühe jobu arvamus – võtke või jätke!

Karulin: Minu lähenemine on, jah, vastupidine: kuna mingit objektiivsust ei saagi olla, pole mõtet selle ootusega võidelda. Ma ajan selgelt oma rida ja kriitika ongi mulle eelkõige loominguline eneseväljendus. Ehk nii, nagu sa õpid üht kunstnikku tundma tema järjestikku avaldatud teoste pärlikeed pidi, saab ka kriitik lugejale tuttavaks tema artiklite jada kaudu. Ja nii, nagu me ei tea, mis jääb ühe kunstniku teoste taha ja vahele, ei tea me seda ka kriitiku puhul, mistõttu ongi see küsimus objektiivsusest tühine või vähemalt mitte piisavalt relevantne, et sellega pidevalt tegeleda.

Loog: Ma saan jah aru, kuhu sa sihid ... Võimalik, et see minu distantseerimine ei ole neile, kellele see mõeldud, üldse arusaadav ja mõjub hoopis

Maarit Murka. Sihtmärk II. Segatehnika. Pleksiklaas, paber, õlivärv, 2011.

epateerimisena – et mis mõttes sa kirjutad artiklile alla „esteed“. Mulle aga tundus tõesti, et end esteedina positsioneerides võtan ma oma teksti lugejate silmis sellelt maha eeldusi, mida see niikuinii täita ei suuda, ning saan seeläbi vabamalt väljendada enese vulgaarsubjektiivseid hinnanguid ning tähelepanekuid. Mulle tundub, et kriitiku kui sellise positsioon, vastupidiselt esteedi omale, ei ole kõigi nende eelduste tõttu piisavalt isiklik. Aga tõde – niivõrd kui seda humanitaarias üldse on – saab olla ainult isiklik.

Karulin: Sinu tekstid on ikkagi väga tugeva teoreetilise teadmise pealt kirjutatud ja nii võiks väita, et esteedil on isegi elitaarsem positsioon kui kriitikul.

Loog: Kui me räägime vaataja/kuulaja/lugeja suhtest teosega, siis ma ei usu absoluutselt huvitusse suhtesse. Vähemalt nende teoste puhul, mida võib Kunstiks nimetada, läheb esteet alati millegi järele, mitte niisama aega veetma või tuimalt tööd tegema. See on natuke nagu gurmaani positsioon. Inimene, kes kirjutab kultuurikriitilisi tekste, peaks olema vähemalt samasuguse positsiooniga. Kui sul on teatrisse minnes ükskõik, mida seal näidatakse, on midagi väga valesti. Pole lihtsalt mõtet n-ö lõdva m***iga teatrisse minna, sest lõtvade keelte peal ei saa melodiat mängida. Ehk: sa pead ise olema piisavalt pingul, et võtta vastu seda, mida

pakutakse, sest tõde on sageli pisikeses detailides, pooltoonides. Esteedi positsioonis ongi see huvitatus olemas. Kriitik kui selline, kellele ma mõtteliselt vastandun, on mõneski mõttes prostituut – töö on selline: toimetaja saadab, lähed, vaatad ära ja siis arvad ekslikult, et sul on piisav vaimne võimekus ning tähelepanu- ja üldistusvõime, et öelda, mis asi see oli ja kas see oli hea või halb. Sellistel kirjutistel pole mitte mingisugust mõtet, sest need ei väljenda otseselt mitte kellegi arvamust, need on huvitult tehtud ning süvenemisvõimetud. Kui need ka süvenevad, siis mingite eelhoiakute baasilt, kantult tunnetuse ja mõtlemise automatismist. Seetõttu ma fetišeerangi esteedi kui kunstiteosest, ning, mis väga oluline, ka enese subjektiivsusest kunstikogemusest sügavalt huvitunu ja seda isiklikult võtva inimese positsiooni. **Karulin:** Ma küll kahtlen, kas sa ise seda positsiooni pidevalt järgid ...

Loog: See ideaal on mul kogu aeg olnud, aga selle pidev ja täielik järgimine pole päriselt võimalik. Mul on ikkagi tähtajad ja ma lepin asju kokku mitu kuud ette, mil ma ei tea, mis maitseid mul sel õhtul n-ö suus on. Professionaalne kriitik on ikkagi tänavatüdruk, ta ei saa oma kliente eriti valida.

Karulin: See lõdva m***iga arvustaja, keda sa kirjeldad, on tegelikult lihtsalt halb kriitik ja neid võib ka esteetide seas

Maarit Murka. Sihtmärk III. Segatehnika. Pleksiklaas, paber, õlivärv, 2011.

olla. See on ju kriitiku elementaarne kutse-eeetika, et kui lavastus pole päris sinu maitse, leiad sa sellest midagi, mis sind siiski inspireerib, kui sa kirjutada oled lubanud. Ja kui tõesti midagi ei leia, siis võtad südame rindu ja ütled toimetajale ära. Sinu puhul intrigeeribki mind justkui vastuolu: ühelt poolt oled sa väga selgelt identifitseerinud end „minast“ lähtudes, kus on olulised isiklikud maitse-eelistused, aga teiselt poolt pead sa ikkagi oluliseks ja paratamatuks järgida tähtaegu ja etteantud mahtu ning paned siiski end olukordadesse, kus tuleb poolkövalt saali minna.

Loog: Kuidas ma saaksin tähtaegadest ja tähemärkidest mööda? Ainult siis, kui ma blogi peaks, aga mul ei ole seda tüüpi väljendusvajadust. Ma olen XIX sajandi inimene ja mulle ei meeldi üldse moodsad massikommunikatsioonivahendid. Minu väljendusvajadus on kulunud väga

sellega niimoodi suhestuda. Ma ei väljendaks end nii suuresõnaliselt. Kultuuri-kriitikas on ikkagi nii palju etteantusi. Ma ei saa kirjutada kriitika asemel esseesid, sest nende kommunikatiivne potentsiaal on ikkagi suhteliselt väike ning see oleks ka toimetaja petmine. Arvustades üritan ma ikkagi professionaal olla.

Aga kui kriitikas on üldse mingit loomingulisust, siis tuleneb see just mudellugeja ja mahuga arvestamisest. Kui mul oleks piiramatul hulgal aega, et oma kunstikogemust enesest rahulikult läbi lasta, seda reflekteerida ja lahti kirjutada, siis minu formaat ongi tegelikult kuskil 30 000 – 40 000 tähemärki (näiteks küljene Sirbi arvustus on kuni 8000 tärki – toim). Selles ma tunnen end kõige paremini ning võib-olla jõuaksin – niipalju, kui see üldse minu piiratud juures on võimalik – mingite väljaütlemisteni, mis ka mind ennast rahuldaksid ja mulle huvitavad tunduksid. Seda mahtu ja aega mul aga pole, seega, kui võtan toimetajalt tellimuse vastu, siis minu puhul ongi kirjutamise loominguline aspekt see, et kui näiteks Postimees palub mult ooperiarvustust maksimaalse pikkusega 4500 tähemärki, siis peab kõik oluline, mida ma selle teose kohta öelda tahan, sinna ära mahtuma. Ja see pole vaid tehniline töö, vaid ka loominguline väljakutse. Ma olen kirjutajana enesega loomingulises mõttes rahul, kui kuulen, et mõni lugeja on teksti huviga lõpuni lugenud ning saanud aru, mida ma olen öelda tahtnud (kas ta sellega nõus on, pole sellest seisukohast oluline).

Karulin: Minu positsioon on vist tõesti vastupidine: erinevalt sinust ma identifitseerin end professionaalse kriitikuna, aga kirjutades on mu esmane vastutus oma teose ehk arvustuse ees. Praktikas tähendab see, et ma ei hakka kirjutama enne, kui mul on olemas arvustuse keskne kunstiline kujund, mille ümber tekst ehitada. See on selgelt enesekeskne lähenemine ja võib sinu mõttekäigust lähtuvalt olla ka vähekommunikatiivne

objekti ja subjekti proportsionaalne ning ontoloogiline suhe tekstis.

Karulin: Mulle on jällegi loominguliseks väljakutseks, kuidas hoida esiplaanil oma loomingulist eneseväljendust ning siiski esteetilises plaanis järeleandmisi tegemata tagada, et minu arvustus täidab erinevaid kriitika funktsioone: tagasiside tegijatele, teose vahendamine vaatajale, selle jäädvustamine ajalukku. Kuigi tuleb tunnistada, et algusaegadel olin ma just väga teoreetiline, aga nüüdseks olen ma sellest peaaegu täielikult loobunud ja kirjutatan selgelt isiklikust vaatepunktist.

Loog: Kust sa teatrikriitikuna tuled: teatriteaduse õppetoolist või teatrisaalist? Olid sa näiteks esimese kursuse lõpuks, mil sa ilmselt olid juba teooriat täis topitud, juba ka piisavalt palju teatrit näinud või tuli ikkagi teooria enne?

Karulin: Ma läksin teadlikult teatrikriitikuks õppima ja vaatasin juba gümnaasiumis väga palju teatrit.

Loog: Sel juhul oled sa suur erand. Ma tean väga paljusid, kel on teatrist suurepäraselt teoreetilised teadmised ning nende põhjal kujundatud hinnangulised arusaamad, aga kes teatris peaaegu ei käigi.

Karulin: Kuidas sina kriitika kirjutamiseni jõudsid?

Loog: See on kultuuris kahe käe ja jalaga sees elava inimese saatus, et ega sa tekstidest ei pääse ja mingil hetkel hakkad neid ühel või teisel moel ise tootma. Mul ei ole kunagi olnud soovi saada loojaks või ammugi mitte kultuurikriitikuks, aga kirjandus, teater ja ka popmuusika on mulle varajasest noorusest väga palju pakkunud. Kunagi 90ndate keskel hakkas mu sõber toimetama Sakala noortekülgi ja tema tellis mult esimesed tekstid Eesti bändide plaatide kohta. Käes oli terve külg, mis minusugusele grafoomaanile sobis, ja nii ma kirjutasingi ligi 10 000 tähemärgiga artikleid ansamblist nagu Best B4 ja Click OK. Sealt see algas, kuigi tõsiseks kriitikaks seda nimetada ei saa – sõber lihtsalt ütles,

Kuna Viljandi oli lähedal, võtsin ühendust Sakala toimetajaga, kes mulle ka võimaluse andis. Sakalas ilmus viis arvustust ja siis võttis minuga juba ühendust Sirbi tollane teatritoimetaja Margot Visnap. Kirjutajatest on ju alati puudus. Tagantjärele tuleb küll tunnistada, et kõik läks liigagi kiiresti, sest oma algusaja arvustusi nüüd lugedes näen ma neis liigset teoreetilistust ja veidi kramplikku kompositsiooni. Seetõttu hindan ma väga, et nüüd on võimalik kõigepealt just blogides ja seejärel omalgatuslikes väljaannetes kätt proovida ja oma oskusi lihvida. Eks meil kõigil on huvitavaid mõtteid, mis ootavad justkui portfellig sobivas kontekstis avaldamist, aga need stambid tulebki välja kirjutada.

Tulles tagasi su küsimuse juurde, kas ma tulen teatriteaduse õppetoolist või saalist, siis ikkagi õppetoolist ehk ma olen õppinud teatrikriitikuks ja see on ka minu amet. Ja just nimelt teatrikriitik, sest teistest valdkondadest kirjutades tunneksin ma end ebamugavalt. Ma tunnen, et filmist või kunstinäitusest kirjutamiseks peaksin ma läbima sama haridustee, mis teatri puhul. Sina aga oled meil üks väheseid kultuurikriitikuid selles mõttes, et kirjutad mitmest valdkonnast võrdselt pädevalt.

Loog: Ma ise nimetan end mitmekülseks diletandiks. Mulle tundub, et hariduslik taust või akadeemiline tarkvara ei mängi siin nii suurt rolli. Pigem isegi vastupidi: eelkõige pole oluline see, kas sa oled seda õppinud, vaid kas see sind huvitab. Kui sa oled haritud, empaatia- ja väljendusvõimeline inimene ja mingi asi sulle tõsiselt korda läheb, siis tõenäoliselt on sul midagi selle kohta öelda ja see võiks olla huvitav ka teistele. Kui oled õppinud teatrikriitikuks, aga käid regulaarselt kunstinäitustel, siis pole mingit põhjust, miks sa ei võiks üritada neist kirjutada. Pealegi võib selguda, et sinu hää, mille vundament on kuskil mujal kui väljaõppinud kunstikriitikutel, võib vägagi viljakaid positsioone avada, sest

toimetajale ara. Sinu punul intrigeeribki mind justkui vastuolu: ühelt poolt oled sa väga selgelt identifitseerinud end „minast“ lähtudes, kus on olulised isiklikud maitse-eelistused, aga teiselt poolt pead sa ikkagi oluliseks ja paratamatuks järgida tähtaegu ja etteantud mahtu ning paned siiski end olukordadesse, kus tuleb poolkövalt saali minna.

Loog: Kuidas ma saaksin tähtaegadest ja tähemärkidest mööda? Ainult siis, kui ma blogi peaks, aga mul ei ole seda tüüpi väljendusvajadust. Ma olen XIX sajandi inimene ja mulle ei meeldi üldse moodsad massikommunikatsioonivahendid. Minu väljendusvajadus on kulunud väga väikeseks, tegelikult pole see pärast 20. eluaastat eriti suur olnud. Kriitika kirjutamine ei ole mulle kunagi olnud viis olla relevantne, redel (sotsiaalse) subjektsuse kõrgemate astmete poole. Kui toimetaja tellib ja see mulle sobib, võtan ma tähtaja vastu ja arvestan väljaande pakutud mahuga, mida pole mõtet lõhki kirjutada, sest kui ma seda teen, peab toimetaja seda kärpima ja tulemuseks võib olla tekst, millele ma võib-olla enam alla ei kirjutaks. Lühendamisega lähevad ju proportsioonid paigast, seega on mõistlik need ise paika panna. Ja kesse pikka teksti lugeda viitsib? Mina ise küll ei viitsi. Professionaalsuses ongi alati natuke prostitutsiooni: enesemüümist nii sõnastatud kui vaikivatele kokkulepetele.

Karulin: Mulle siiski tundub, et kui juba olla oma valitud positsioonis kompromissitu, siis võiks see laieneda ka praktikale.

Loog: Sinule on kriitika loominguline tegevus, aga ma pole osanud enda puhul

mõttes rahul, kui kuulen, et mõni lugeja on teksti huviga lõpuni lugenud ning saanud aru, mida ma olen öelda tahtnud (kas ta sellega nõus on, pole sellest seisukohast oluline).

Karulin: Minu positsioon on vist tõesti vastupidine: erinevalt sinust ma identifitseerin end professionaalse kriitikuna, aga kirjutades on mu esmane vastutus oma teose ehk arvustuse ees. Praktikast tähendab see, et ma ei hakka kirjutama enne, kui mul on olemas arvustuse keskne kunstiline kujund, mille ümber tekst ehitada. See on selgelt enesekeskne lähenemine ja võib sinu mõttekäigust lähtuvalt olla ka vähekommunikatiivne ja toimetajat petta.

Loog: Ma ei väida, et selline lähenemine on ebaprofessionaalne. Kui ma alustasin kultuurikriitika kirjutamist, siis lubasin endale rohkem vormilist vabadust. Ma ei mäleta, et ükski toimetaja oleks mulle epistlit lugenud või mind suunanud, aga just lugejad, kes on sageli su enda sõbrad, on mulle korduvalt öelnud umbes nii: „Lugesin su arvustust ja anna andeks, aga mitte sittagi ei saanud aru“. Ma ei võta seda komplimentina, sest teksti võimalikult suur kommunikatiivsus on mulle üha enam ideaal. Kui ma ajan arvustustes mingit oma asja, kasutan moodsa teooriatuuri mõisteid ning hermeetilisi kujundeid ja parafrase, mis võivad mulle endale ja kitsale ringile hetkeks ehk isegi päris valgustavad tunduda, siis kaob üldine kommunikatiivne aspekt seeläbi ära, tekst töötab tühi-käigul, kuna väljendab oma objekti ja subjekti asemel pigem iseennast. Omaette loominguline väljakutse on mulle

neid ühel või teisel moel ise tootma. Mul ei ole kunagi olnud soovi saada loojaks või ammugi mitte kultuurikriitikuks, aga kirjandus, teater ja ka popmuusika on mulle varajasesst noorusest väga palju pakkunud. Kunagi 90ndate keskel hakkas mu sõber toimetama Sakala noortekülgi ja tema tellis mult esimesed tekstid Eesti bändide plaatide kohta. Käes oli terve külg, mis minusugusele graffamaanile sobis, ja nii ma kirjutasingi ligi 10 000 tähemärgiga artikleid ansamblistest nagu Best B4 ja Click OK. Seal see algas, kuigi tõsiseks kriitikaks seda nimetada ei saa – sõber lihtsalt ütles, et mis sa niisama tänaval räägid nagu Sokrates, pane oma mõtted kirja. See tekitas ka omamoodi hasardi, oli selline sportlik ülesanne: sul on tühi külg ees, enesel peas palju mõtteid ja muljeid ning katsu nad siis sellisel moel kirja panna, et need oleksid loetavad, arusaadavad ja võib-olla ka meelelahutuslikud.

Siis vahepeal ei kirjutatud ma üldse, olin Eestist ära ja naastes läksin 2000. aastal Tartu ülikooli ja jätkasin koostööd Sakalaga, kuhu kirjutasin raamatutest, teatrist, plaatidest. Aga mingil hetkel sain ma aru, et need raamatud ja lavastused, mida ma loen ja vaatan, pole Sakala materjal. Tegemist on ikkagi maa-konnalehega ja seal pole mõtet näiteks filosoofilistest raamatutest rääkida. Siis ma hakkasingi arglikult Sirbile ja Vikerraarele oma asju pakkuma, mis üldiselt ka vastu võeti.

Karulin: Minagi alustasin Sakalas, kui ma õppisin Tartus II kursusel teatriteadust ja tahtsin kirjutamist proovida.

dusik taust või akadeemiline tarkvara ei mängi siin nii suurt rolli. Pigem isegi vastupidi: eelkõige pole oluline see, kas sa oled seda õppinud, vaid kas see sind huvitab. Kui sa oled haritud, empaatia- ja väljendusvõimeline inimene ja mingi asi sulle tõsiselt korda läheb, siis tõenäoliselt on sul midagi selle kohta öelda ja see võiks olla huvitav ka teistele. Kui oled õppinud teatrikriitikuks, aga käid regulaarselt kunstinäitustel, siis pole mingit põhjust, miks sa ei võiks üritada neist kirjutada. Pealegi võib selguda, et sinu hää, mille vundament on kuskil mujal kui väljaõppinud kunstikriitikutel, võib vägagi viljakaid positsioone avada, sest sul on teised teoreetilised prillid ning kunstikogemused.

Kui ma mõtleksin samamoodi kui sina, ei tohiks ma millestki kirjutada, sest mul ei ole eriala. Ma olen õppinud ehitust, raamatukogundust, semiootikat ja filosoofiat, aga see ei anna mulle mingisugust alust arvustada näiteks luulekogusid või oopereid.

Karulin: Ma ei arvagi, et minu positsiooni peaks üheselt kellelegi teisele, sh sinule üle kandma. Meie positsioonid ei vastandu, pigem täiendavad teineteist. Küll aga tundub mulle, et mõnest muust valdkonnast kirjutades peaksin ma oma positsiooni muutma – sarnasemaks sinu omaga ...

Loog: Ja see tundub sulle hirmutav?

Karulin: Pigem kui miski, millega ma ei saaks hakkama.

1 Alvar Loog, Kriitika võim ja võimatus. – Teater. Muusika. Kino 2007, nr 4, lk 34–47

2 Alvar Loog, Kuidas sõnastada tabamata imet? – Siirp, 6. VI 2014.